

**Перспективи подальших досліджень.** Полягає в розробці розв'язання проблеми психолого-педагогічної допомог батькам, які виховують дітей з ООП.

**Список використаної літератури:**

1. Агавелян, О. К., (1989), Спілкування дітей з порушеннями розумового розвитку.
2. Костюк, Г. С., Радченко, М. І., (2006), Особистісна саморегуляція дорослих у сім'ях з розумово відсталими дітьми-інвалідами, Київ, 18 с.
3. Журба, Л. Т., Мастюкова, Є. М.,(1981), Порушення психомоторного розвитку дітей першого року життя, Медицина.
4. ., Осетрова, І. Ф., Романенко, О. В., Ілляшенко, Т. Д., (2002), Ви не самотні (на допомогу батькам дітей з особливими потребами), Київ, 45 с.
5. Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами, Дефектологія, (1999), №4.
6. Колупаєва, А. А., Таранченко, О. М., (2010), Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка, Київ, 96 с.
7. Ткачова, В. В., (2004), До питання про концепцію психологічного вивчення сім'ї, яка виховує дитину з відхиленнями у розвитку. Виховання і навчання дітей з порушеннями розвитку, №1.
8. Щербань, П. М., (1996), Концепція «Сім'я і родинне виховання», Рідна школа, № 11-12

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ  
БУЛІНГУ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

**УДК 159.9**

**Маляр Олена Іванівна,**

*кандидат психологічних наук, старший викладач,  
кафедри психолого-педагогічної освіти та соціальних наук,  
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

**Актуальність дослідження.** Насильство в освітньому середовищі має різний характер і природу. Воно може проявлятися як у формі одноразових, так і в вигляді систематичних дій. Але ці дії завжди завдають шкоди психічному та фізичному здоров'ю всіх учасників, учасниць цього процесу.

Булінг у школі є широко поширеним феноменом і по-різному своїх проявів зустрічається вже в початкових класах. Це явище торкається усіх сфер шкільного життя: почуття безпеки у школярів та вчителів, фізичне та психологічне здоров'я, якість та ефективність діяльності, культуру шкільної життя.

Вперше явище булінгу в освітніх закладах, як об'єкт наукового дослідження з'явилося в працях скандинавських учених (Д. Ольвеус, Е. Роланд, П. Хайнеманн). Зарубіжні вчені (А. Бандура, Р. Берон, А. Браун, К. Бютнер, Дж. Доллард, Н. Міллер, А. Мічерліх, О. Маурер,), вважають, що агресія особистості пов'язана з насильством, як основа природнього інстинкту.

Прояви булінгу в освітньому середовищі стали предметом наукових розвідок таких відомих учених, як М. Алексеєнко, К. Дамбах, Д. Дікової-Фаворської, Є. Дубровської, Е. Кіричевської, Я. Колодзейчик, К. Коруби, О. Маланцевої, Д. Ольвеуса, Е. Чемеровської-Коруби, М. Ясеновської.

**Мета статті** полягає у здійсненні теоретичного аналізу психолого-педагогічних аспектів проблеми булінгу в умовах освітнього процесу.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У сучасних умовах збільшення фактів булінгу в освітніх закладах робить актуальну проблему збереження та розвитку психологічного здоров'я особистості.

Англійське слово «буллінг» (bullying, від bully - хуліган, драчун, задира, грубіян, насильник) означає «залякування, фізичний або психологічний терор, здійснюється, щоб викликати у особи страх і підпорядкувати її волю кривднику».

Д. Лейн і Є. Міллер асоціюють цей термін з травлею і визначає буллінг як «... тривалий процес жорстокого ставлення, фізичного та (або) психічного, з боку однієї дитини або групи дітей до іншої дитини (інших дітей)» (Романов, 2011).

Отже, буллінг (цькування) – це діяння (дія або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

Виокремлюють наступні причини прояву булінгу в освітніх закладах:

- закріплені традиції в соціумі, які пропагуються засобами масової інформації. Розвиток і функціонування школи безпосередньо

залежать від політичних, економічних, соціальних, культурних традицій і тенденцій розвитку суспільства. Якщо в суспільстві насильство стає повсякденною реальністю, то це неминуче проектується на школу, а школа, в свою чергу, транслює всі соціальні погрози на дітей;

- наявність в школі певної «політичної» системи, яка включає в себе агресивні взаємовідносини у педагогічному колективі, в тому числі авторитарно - директивний стиль управління і відсутність обґрунтованої системи педагогічних і професійних вимог; закріплені соціальні ролі повноправного диктатора і безправного підлеглого, жертви і насильника і в відносинах педагогів один з одним, у відносинах педагогів з дітьми, у відносинах дітей один з одним;

- важливою причиною є загальний психоемоційний фон школи з високим рівнем тривожності вчителів і учнів в сукупності з їх невмінням контролювати власні емоції і регулювати свої емоційні стани (Волкова, 2017).

Зазначим, що булінг буває різних форм та видів в освітніх закладах. Розрізняють прямий булінг, коли дитину б'ють, обзивають, дражнять, псують його речі або відбирають гроші, і непрямий – поширення чуток і пліток, бойкотування, уникнення, маніпуляція дружною. Також можуть використовуватися сексуально забарвлені коментарі і жести, погрози, расистські прізвиська.

Прямий булінг відбувається в основному в початковій школі, а піки непрямой цькування припадають на переходи в середню і старшу школу. Хлопчики більше дівчаток схильні брати участь у цькуванні врізних ролях. Вони ж частіше стають жертвами фізичного цькування, у них відбирають гроші і псують речі, їм загрожують і змушують їх щось робити, в той час як дівчатка частіше стають жертвами пліток, непристойних висловлювань і жестів. З поширенням Інтернету з'явилася нова форма цькування - «Кібербулінгу», цькування з використанням сучасних технологій (Cook, Williams, 2010).

**Висновки.** Таким чином, булінг – явище, що може виникнути в більш-менш організованих, сталих дитячих колективах, стосується і впливає на всіх його учасників, призводячи до порушення навчально-виховного процесу в школі, викликає тривалі наслідки для особистості, інколи віддалені в часі.

Діяльність щодо запобігання прояву булінг в освітньому процесі може бути зведена до наступних кроків: це зниження агресивності, зменшення емоційних реакцій, які супроводжують агресивну поведінку; оптимізація міжособистісних відносин, психологічного клімату в окремому

класі і освітній установі в цілому; профілактика відхилень в емоційній сфері суб'єктів освітнього процесу, формування навичок регулювання власними емоційними станами, зокрема адекватного і безпечного прояву гніву; розвиток здатності розуміти свої почуття; переживання, стану і інтереси інших дітей, позиції позитивного прийняття один одного.

**Перспективи подальших досліджень** передбачаємо емпірично дослідити прояви булінгу в шкільному колективі.

#### **Список використаної літератури:**

1. Волкова, Е.Н., Волкова, И.В. (2017). Культурно - историческая теория Л.С. Выготского как методологическое основание для исследований подросткового буллинга. Теоретическая и экспериментальная психология. № 2. С. 6–18
2. Романова, Е.Н. (2011). Опыт использования европейскими странами программ профилактики насилия в школах. Научные проблемы гуманитарных исследований. № 9. С. 211 – 218
3. Cook, C.R., Williams, K.R., Guerra, N.G., Kim, T.E., Sadek, S. (2010). Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: A meta-analytic investigation. School Psychology Quarterly. P. 65–83.

## **ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОСТАВЛЕННЯ САМОТНІХ ЖІНОК**

**УДК159.9**

**Марківська Олена Сергіївна,**  
*студентка спеціальності 053 «Психологія»,  
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

**Актуальність дослідження.** Складність і багатогранність феномену жіночої самотності, тенденція до певного зростання в суспільстві кількості самотніх жінок, які болісно переносять відсутність близьких контактів, відчуваються незахищеними й непривабливими, особистісні й поведінкові зміни, обумовленні переживанням самотності, зв'язок ставлення жінок до себе з формуванням адаптованої особистості та важливість подальшого наукового осмислення жіночої самотності як психологічного феномену роблять нагальним дослідження особливостей самоствавлення самотніх жінок.

**Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми.** Проблема самоствавлення активно вивчається вітчизняними та зарубіжними психологами (Б. Братусь, Є. Волкова, Л. Гозман, Н. Іванова, Ч. Кулі, І. Кон,